

# تخریب سرزمین گسترش بیابان



- وضعیت بهره‌برداری مشاع در ایجاد انگیزه و رغبت دامداران برای حفاظت و احیاء مراتع در حال تخریب
- عدم اجرای آمایش سرزمین برای استقرار صحیح تأسیسات، صنایع و واحدهای تولیدی متناسب با شرایط آب و خاک و جمعیت
  - دانش و آگاهی کم بهره‌برداران و کشاورزان
  - مشکلات متعدد اجتماعی و اقتصادی در صورت اقدامات سرسختانه نظیر حذف دام‌های غیر مجاز
  - ناهماهنگی اهداف و فعالیت‌های دستگاه‌های اجرایی دخیل در جوامع روستایی و عشایری
  - عدم الزام قانونی و نبود هماهنگی لازم در رعایت شاخص‌ها و معیارهای فنی و حفاظتی بیابان در اجرای طرح‌های توسعه‌ای و عمرانی توسط دستگاه‌های اجرایی
  - ناهماهنگی برای تأمین سوخت فسیلی مورد نیاز
  - افزایش هزینه‌های عملیات مقابله با بیابان‌زایی و عدم تناسب اعتبارات تخصیص‌یافته با حجم عملیات مورد انتظار
  - ضعف فرهنگ عمومی از تصمیم‌گیران کلان و خرد تا شهروندان و روستاییان و عشایر بهره‌بردار در خصوص حفاظت از منابع طبیعی
  - الزام قانونی دستگاه‌های مؤثر و متأثر از بیابان‌زایی در اجرای طرح‌های مشارکتی با اجرای برنامه اقدام ملی مقابله با بیابان‌زایی و کاهش اثرات خشکسالی

طرح که با مشارکت برنامه عمران ملل متحد و صندوق جهانی تسهیلات زیست‌محیطی در استان خراسان جنوبی اجرا می‌شود، ضمن توجه به معیشت و زندگی روزمره مردم، زمینه‌های لازم برای کاهش فشار بر پوشش گیاهی فراهم می‌شود. هم‌اکنون موفقیت‌های این پروژه، الگو قرار گرفته و شیوه اجرای آن در حال گسترش در سطح کشور است. به نحویکه هم‌اکنون در ۱۰ استان بیابانی کشور و در سطحی نزدیک به ۸۴۰ هزار هکتار این طرح در حال اجراست.

از دیگر پروژه‌های بین‌المللی سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور، پروژه RFLDL است که با مشارکت مالی صندوق تسهیلات جهانی محیط‌زیست موسوم به جف (GEF) و نیز کمک‌های فنی و اجرایی فائو از اواخر سال ۲۰۱۱ میلادی و در دو استان کرمان و خراسان جنوبی به وسعت ۴۵۸ هزار هکتار در حال اجرا است. کاهش تخریب اراضی و مناطق جنگلی تخریب‌شده از طریق ارتقاء وضعیت حفاظتی اکوسیستم، کنترل فرسایش بادی، سرمایه‌گذاری در جهت مدیریت پایدار اراضی و مناطق جنگلی از اهداف این پروژه است.



## چالش‌های مدیریتی در مهار بیابان‌زایی

- بروز خشکسالی‌های پی‌پی و تغییر اقلیم
- از بین رفتن ساختارهای مدیریتی نظام عشایری و ناکارآمد بودن

۲۷ خرداد برابر با ۱۷ ژوئن «روز جهانی مقابله با بیابان‌زایی» گرامی باد.

## شماره امداد جنگل و مرتع

۱۵۰۴

تلفن سازمان: ۲۲۴۴۶۵۳۹-۴۵  
تلفن دفتر روابط عمومی و امور بین‌الملل: ۲۲۴۴۶۵۰۸  
وب سایت: [www.frw.org.ir](http://www.frw.org.ir)  
پيامک: ۲۰۰۰۰۹۶۹۶



پنه ۷۵۱۰۰۵۲



دفتر روابط عمومی و امور بین‌الملل

## بیابان

بیابان به مناطق دارای اقلیم خشک و فراخشک که میزان متوسط بارندگی سالانه آن کمتر از ۱۵۰ میلیمتر و درصد پوشش گیاهی چندساله آن کمتر از ده درصد باشد اطلاق می‌شود. ویژگی‌های بیابان عبارتند از: الف- بارش کم، دامنه نوسان دمای شدید، دمای بالا و تبخیر زیاد، ب- پوشش گیاهی بسیار فقیر و پراکنده، ج- خاک‌های این مناطق دارای مواد آلی کم و اغلب جوان و کم تحول یافته هستند.



## بیابان‌های ایران

ایران با ۱/۲ درصد خشکی‌های جهان، ۲/۴ درصد پدیده‌های بیابانی فاقد پوشش و ۳/۰۸ درصد مناطق بیابانی جهان را در خود جای داده است. ۶۱ درصد از مساحت کشور در اقلیم خشک و فراخشک قرار دارد که ۳/۱ برابر درصد جهانی (۱۹/۶ درصد) است.

اگر چه ۳۲/۵ میلیون هکتار از اراضی کشور در وضعیت بیابانی قرار دارد، اما در تقسیم‌بندی‌های اکوسیستمی، ۴۳/۷ میلیون هکتار آن در زمره اکوسیستم بیابانی است. ۲۰/۲ میلیون هکتار از اکوسیستم بیابان تحت تأثیر فرسایش بادی است. از این مقدار ۷/۶ میلیون هکتار در محدوده کانون‌های بحرانی است که در ۲۳۲ منطقه، ۹۶ شهرستان و ۱۸ استان کشور پراکنده است. چنین شرایطی باعث شده که بیش از ۲۰ درصد مساحت کشور را اراضی بیابانی تشکیل دهند. در حال حاضر سرانه بیابان در کشور ۰/۵ هکتار است، در حالیکه سرانه جهانی آن ۰/۲۲ هکتار می‌باشد.

## گسترش بیابان‌ها، چالش جهانی

بیابان‌زایی به فرایند تخریب سرزمین، زوال زیست بوم‌های طبیعی یا کاهش توان تولید زیستی اراضی در مناطق خشک، نیمه خشک و خشک نیمه مرطوب ناشی از عوامل انسانی و محیطی اطلاق می‌گردد.

گسترش بیابان‌ها یکی از مشکلات بزرگ جهان امروز است، به طوری که بیش از ۱۱۰ کشور جهان را تحت تأثیر قرار داده و علاوه بر تهدید معیشت بیش از ۱/۲ میلیارد نفر از ساکنان کره زمین، ۱۳۵ میلیون نفر را نیز با خطر مهاجرت مواجه ساخته است.

## بیابان‌ها چگونه گسترش می‌یابند؟

حاکم شدن اقلیم خشک و فراخشک در اکثر نقاط ایران موجب شکنندگی و آسیب‌پذیری بالای طبیعت شده و با بی‌توجهی و دخالت‌های انسانی، اراضی کشور در معرض بیابانی‌شدن قرار می‌گیرند. افزایش جمعیت روستایی و عشایری و وابستگی معیشت آنها به بهره‌برداری از اراضی در معرض تخریب و رقابت برای بهره‌برداری غیراصولی از اراضی مرتعی و کشاورزی باعث شده روز بروز شاهد گسترش پدیده‌های بیابانی در کشور باشیم. برداشت بی رویه از سفره‌های آب زیرزمینی، آلودگی آب‌های زیرزمینی از طریق پساب‌های صنعتی، شهری و کشاورزی، تغییر کاربری اراضی، شخم بیش از حد مراتع برای اراضی دیم کم‌بازده، برداشت غیر اصولی معادن سطحی از عوامل دیگر بیابان‌زایی در ایران به حساب می‌آیند.



## اقداماتی برای مهار گسترش بیابان‌ها

سابقه اجرایی فعالیت‌های مقابله با بیابان‌زایی کشور به سال ۱۳۴۴ بر می‌گردد، زمانی که در سطحی معادل ۱۰۰ هکتار از ماسه‌زارهای خوزستان و خراسان عملیات تثبیت ماسه‌های روان آغاز شد.

طرح جامع مقابله با بیابان‌زایی و طرح استانی تثبیت ماسه‌های روان دو طرح اساسی سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور برای مقابله با بیابان‌زایی است. در این طرح‌ها، پروژه‌ها و فعالیت‌هایی نظیر مدیریت جنگل‌های دست‌کاشت بیابانی، مدیریت کانون‌های بحرانی فرسایش بادی، احداث خزانه، نهالکاری و بوته‌کاری، بذرکاری و بذرپاشی، مراقبت و آبیاری، مالچ‌پاشی، حفاظت و قرق، احداث بادشکن زنده و غیر زنده، جمع‌آوری بذر، واکاری، احداث آبخور، حفر و تجهیز چاه، مدیریت هرزآب‌ها و ... اجرا می‌شود. احداث ۲/۵ میلیون هکتار جنگل دست‌کاشت بیابانی با ۳۸ گونه مقاوم به خشکی، تثبیت ماسه‌های روان در کانون‌های بحرانی فرسایش بادی، حفظ آب و خاک و افزایش سطح سفره‌های آب زیر زمینی، افزایش پوشش گیاهی، حفظ تأسیسات صنعتی و اراضی کشاورزی، اشتغال در مناطق بیابانی، تثبیت نیروی انسانی و جلوگیری از مهاجرت از ثمرات اجرای این طرح‌ها در مناطق تحت پوشش است.

اما طرح ترسیب کربن نیز از طرح‌های بین‌المللی سازمان برای مدیریت اراضی بیابانی با محوریت مشارکت مردمی است. در این

